

СТ А Н О В И Щ Е

от доц. д-р Екатерина Салкова,
определена със Заповед № РД-38-587/14.10.2022 г. на ректора на Софийския
университет „Св. Климент Охридски“ за член на научното жури за
публична защита на дисертационен труд за придобиване на
образователната и научна степен „доктор“
на

Гергана Иванова Иванова – докторант в задочна форма на обучение по
докторска програма „Наказателнопроцесуално право“, професионално
направление 3.6. Право, научна област „Социални, стопански и правни науки“,
на тема:

„ВИДЕОЗАПИСИТЕ КАТО ДОКАЗАТЕЛСТВО В НАКАЗАТЕЛНИЯ ПРОЦЕС”

1. Биографични данни за докторанта и данни за докторантурата

Гергана Иванова е завършила висше юридическо образование в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ през 2018 г. В периода 2017 – 2021 г. работи последователно като адвокатски сътрудник, младши юрисконсулт, юрисконсулт и адвокат.

Гергана Иванова е зачислена в докторантура (в редовна форма на обучение) по докторска програма „Наказателнопроцесуално право“ със Заповед № РД 20-1404 от 27 септември 2018 г. на ректора на Софийския университет, с която за научен ръководител е определен проф. д.ю.н. Георги Митов. Със Заповед № РД 20-1-885 от 14 октомври 2022 г. е отчислена като докторант с право на защита, считано от 16.09.2022 г.

От приложените документи се установява **съответствие на дисертанта с минималните национални изисквания** – представен е дисертационен труд и списък с четири публикации по темата на дисертацията (една от които под печат), публикувани в списания „Норма“ и „De Jure“.

2. Обща характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд е в **обем 290 страници и съдържа 309 бележки под линия**. Библиографската справка включва **70 източници, 50 от които са на български език и 20 на руски, английски, немски и румънски език**. Дисертационният труд съдържа заглавна страница; съдържание; списък на използваните съкращения; увод; три глави; заключение и библиография. Съдържанието на всяка от главите е структурирано чрез обособяването на отделни точки и подточки. Представена е декларация за оригиналност на проведеното изследване.

Смятам, че темата е **актуална и значима**, предвид все по-масовото ползване на записващи устройства, като естествен резултат от развитието на технологиите. Същевременно, трябва да се отбележи и че в българската наказателнопроцесуална теория липсва цялостно изследване на въпросите, свързани с ползването на видеозаписи, изготвени извън висящо наказателно производство, за целите на наказателнопроцесуалното доказване.

В **увода** докторантът мотивира избора на темата и обосновава нейната значимост.

Глава първа на дисертационния труд съдържа преглед на историческото развитие и сравнителноправен преглед на видеозаписите. Проследена е уредбата на видеозаписите като веществено доказателствено средство в НПК от 1974 г. и от 2005 г. Разгледана е практиката на Конституционния съд на Германия относно допустимостта да се ползват за целите на наказателнопроцесуалното доказване видеозаписи, изготвени в резултат на видеонаблюдение. Накратко са представени възможностите за ползване на видеозаписи, които са изготвени извън наказателното производство, в Румъния, Сърбия и Руската федерация. Разгледани са относимите правила на Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи, както и практиката на Европейския съд по правата на човека във връзка с прилагането им.

Глава втора е посветена на изясняването на същността на видеозаписите и разграничаването им от други правни фигури. Акцентирано е върху ролята на развитието на техниката и нарастващото значение на видеонаблюдението. Докторантът предлага своето виждане за дефиниране на понятието „частни записи“ и след като определя същите като „обекти от действителността, които имат свойството отражателна способност, т.е. те са в състояние да взаимодействат с други обекти, като запазват измененията, предизвикани от това взаимодействие“ (с. 46), дава следната дефиниция: *„Частните записи са електронни доказателства, които не са изготвени по реда и правилата на НПК, и представляват цифров заряд на фактически данни, съхранявани в електронна форма, и представляващи материални носители на информация от предмета на доказване, върху които престъплението е оставило следи. Необходимостта от преобразуване на тази информация в годеен за възприемане вид от участниците в наказателното производство и приобщаването ѝ на магнитен или лазерен носител за целите на процеса става чрез способите за доказване, предвидени в НПК. В зависимост от начина на приобщане на записа същият може да се разглежда както като веществено доказателство по см. на чл. 109 НПК, така и като носител на „компютърни информационни данни“ по см. на чл. 163 НПК.“* (с. 48-49). Заслужава поощрение стремежът на докторанта да дефинира понятията, но не бива да се забравя, че всяка дефиниция е опасна. Смятам, че е необходимо да се прецизира предложената дефиниция, като преди това се изясни същността на записите, без да се смесват понятията „доказателства“ и „доказателствени средства“ (извод за смесване произтича и от посоченото на с. 47: „Във връзка с

разглеждането на частните записи като електронни *доказателства*, считам, че следва да бъде възприета нова концепция за „събирането“ на такива видеозаписи като носители на „компютърни информационни данни“. Оттук *приобщаването им в процеса като „веществени доказателствени средства“* не налага а priori необходимостта от допълнителна проверка на тяхната достоверност и липсата на манипулации при снемането им на магнитен или лазерен носител.“ (*курсивът мой – Е.С.*). Принципно е необходимо и да се помисли дали понятието „частен запис“ е най-точното, с оглед концентрирането на изследването в тази част предимно върху видеонаблюдение, което се прилага от държавни органи, а не върху „случайни“ или „тенденциозни“ записи, изготвени от частноправни субекти, които са засегнати по-нататък в изследването.

В тази част на дисертацията са направени разграничения със сходни правни фигури (като такива са включени видеозаписите, изготвяни по реда на НПК, видеоконференцията, специалните разузнавателни средства и от писмените доказателствени средства).

Глава трета е посветена на особеностите при допускане, събиране, проверка и оценка на видеозаписите като доказателство в наказателния процес. Тук при изясняването на разграничението между понятията „допускане“ и „допустимост“ отново се забелязва смесване на понятията „доказателства“ и „доказателствени средства“, доколкото допустимостта е свойство на доказателствените средства, а не на доказателствата (този извод се налага от формулираното заглавие на т. 1.1. – „Същност и проблематика на *допустимостта на видеозаписите като доказателство* в наказателния процес“, както и от посоченото на с. 100: „... някои терминологични уточнения във връзка с това *кои доказателства са допустими*, относими и необходими в процеса“ (*курсивът мой – Е.С.*). Разгледани са различни аспекти на наказателнопроцесуалната дейност по събиране, проверка и оценка на „частните записи“. Предложено е допълването на чл. 144, ал. 2 НПК със следните текстове: „*Експертиза може да бъде назначена и в случаите, когато възникне съмнение относно достоверността на аудио или видеозапис, който не е приобщен като веществено доказателствено средство, както и при установяване на изображения във видеозапис при възможност за идентификация на лице.*“ и „*Експертиза може да се назначи и в случаите когато аудио или видеозапис съдържа следи от гласова информация (реч)*“. За съжаление не мога да споделя виждането на докторанта, което прозира и от редица коментари на други места в дисертационния труд, за необходимост от казуистичен подход в нормотворчеството. Трябва да се има предвид, че един кодекс не може да уреди дейността по проверка на всяко едно възможно доказателство, което се събира в наказателното производство, и колкото по-казуистична е уредбата, толкова повече случаи ще останат извън нея, още повече, че доказателствата са толкова и такива, каквито ги създава престъплението. Кодексът не може да включи в себе си достиженията на цялата теория и съдебна практика, необходимо е само прилагащите органи да имат тези знания. Тази част на дисертационния труд завършва с анализ на оценката на „частните записи“, като са проследени и различни процесуални нарушения, допускани в практиката във връзка с предявяването на записите, както и практиката на ЕСПЧ във връзка с

осигуряването на възможност за подсъдимия да оспори достоверността на видеозапис, който не е изготвен по реда на НПК и във връзка с възможността въззивният съд да постанови осъдителна присъда, основана на преоценка на приобщен „частен запис“, без провеждане на съдебно следствие във въззивната инстанция.

В заключението са обобщени основните изводи на дисертанта, направени в резултат на извършеното изследване и са изведени приносните моменти.

3. Оценка на научните и научно-приложните приноси

Трябва да се признае, че е необходима доста смелост и „научна дързост“, за да се захване един начинаещ учен с разработването на темата на дисертационния труд. Задълбоченото и комплексно изследване на тези въпроси съвсем не е лека задача, защото предполага изясняване на редица въпроси, които през последните десетилетия са подценявани в българската наказателнопроцесуална теория. В автореферата са изведени приносните моменти, които в общи линии могат да бъдат споделени: направен е опит за дефиниране на понятието „частни записи“, изяснени са понятия като „случайни записи“ и „тенденциозни (преднамерени) записи“, изяснени са хипотезите на записване на лица при липса на знание или при изрично противопоставяне, направени са предложения *de lege ferenda*, които въпреки дискуссионния им характер допринасят за развитие на научната дискусия, анализирана е възможността за събиране на „частните записи“ в хода на въззивното съдебно следствие, с оглед необходимостта от осигуряване на достатъчна възможност за подсъдимия да оспори достоверността на видеозапис, който не е изготвен по реда и правилата на НПК.

4. Оценка на публикациите по дисертацията

Докторантът има четири публикации по темата на дисертацията, една от които е под печат. Чрез публикациите осигурена възможност за запознаване на научната общност в България с основни тези от дисертационното изследване и апробиране на резултатите от него.

5. Оценка на автореферата

Изготвеният автореферат в структурно отношение съдържа шест части: (1) Актуалност на изследването; (2) Предмет, цели и методология на дисертационния труд; (3) Обем и структура; (4) Основни тезиси в дисертационния труд, (5) Основни приносни моменти на монографичното изследване и (6) Публикации във връзка с дисертационния труд. Авторефератът коректно отразява накратко съдържанието на дисертационния труд.

6. Критични бележки, препоръки и въпроси

Както към всеки труд, могат да бъдат отправени някои критични бележки и към представения.

Намирам за уместно да се избягва ползването на изрази, които действително са придобили широка популярност, но не са подходящи за нивото на научни изследвания, например „нормативната рамка“, „болдирането мое“, „разписан“, „експлоатиране“, „лайтмотив“ и др. Необходимо е и прецизирането

на някои изрази и твърдения, например на с. 24: „Частните записи обаче могат да бъдат *обект на наказателно разследване* не само когато са изготвени за целите на процесуалния закон...“ (*курсивът мой – Е. С.*), на с. 30: „... видеозаписите, които не са изготвени нарочно за целите на процеса, попадат изрично в обхвата на т.нар. „други документи“ съгласно УПК на РФ“, на с. 32: „... те могат да действат само като косвени доказателства и в тази връзка също трябва да бъдат признати като *относителни*“ (*курсивът мой – Е.С.*), на с. 39: „*Проблематика на частните видеозаписи с оглед развитието на техниката*“ (*курсивът мой – Е.С.*), и др.).

Не съм привърженик на стриктното балансиране на обема на отделните структурно обособени части в дисертациите, но огромният дисбаланс, който се забелязва в тази дисертация (Глава първа – с. 10-38, Глава втора – с. 39-91 и Глава трета – с. 92-270) е показателен за необходимостта от преосмисляне на възприетата структура. Намирам за излишно историческият и сравнителноправният преглед да се извеждат отделно, доколкото, от една страна, включването на подобна информация на съответните места, където се засягат конкретните проблеми, придава по-аналитичен вид на изследването, а от друга страна, отделното им извеждане би било полезно при условие, че е направено детайлно и аналитично, тоест ако бяха разгледани подробно и съдебната практика през различните периоди и теоретичните изследвания (вкл. в отделните държави, които трябва да са подбрани по ясни причини), а не само законодателната уредба и частично някои решения, които не дават пълната картина и поради това е трудно да служат за обобщаващи изводи.

Струва ми се, че твърде малкият брой ползвани източници, които са по темата на дисертацията (част от включените в библиографията заглавия не са, въпреки че имат досег с определени въпроси от наказателния процес), се е отразил и върху възможността за постигане на един по-завършен резултат, доколкото по темата има много богата чуждестранна литература, включването на която би могло да допринесе за по-голяма задълбоченост на анализа и съответно по-значими изводи.

Направените бележки целят да подпомогнат дисертанта при по-нататъшната изследователска дейност.

7. Заключение

В заключение, представеният за защита дисертационен труд отговаря на изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България, поради което изразявам своето положително становище и предлагам на членовете на научното жури да гласуват положително за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ от Гергана Иванова Иванова в професионално направление 3.6. Право, докторска програма „Наказателнопроцесуално право“.

Член на научното жури:

доц. д-р Екатерина Салкова